

HALK HAÇLI SEFERLERİ *The Public Crusades*

Yasemin AKYOL*

Makale Geliş Tarihi: 20.01.2018

Makale Kabul Tarihi: 28.02.2018

Özet: Haçlı Seferleri, Bizans İmparatoru I. Aleksios'un Türkleri Anadolu'dan atmak için Papa II. Urbanus'tan yardım istemesi sonucu başladı. Papa, Aleksios'un askerî yardım talebini Avrupa'nın çıkarları doğrultusunda kullanmak suretiyle, geniş çaplı bir askerî harekât planladı. 1096 yılında başlayan ve yaklaşık iki asır süren bu askerî hareket, dini duygular ön plana çıkarılarak Avrupa'da geniş kabul gördü. Bu çalışmada Haçlı Seferleri'nin ilkinin teşkil eden Halk Haçlı Seferi üzerinde duruldu. İlk olarak Haçlı Seferleri fikrinin ortaya çıkışı ve Papa II. Urbanus'un Haçlı çağrısıyla bu fikrin Avrupa'daki gelişimi ele alındı. Daha sonra Pierre L'ermite'in liderliğinde toplanan ve bir ordudan daha çok disiplinsiz ve dağınık bir topluluğu andıran Halk Haçlı ordusunun doğuya yönelik hareketleri ve buradaki faaliyetleri incelendi. Halk Haçlı ordusunun Anadolu Selçuklu Devleti sınırlarına dayanması ve Kılıç Arslan'ın kuvvetleri tarafından tamamına yakınının imha edilmesi anlatıldıktan sonra, bu seferin doğurduğu sonuçlar üzerinde duruldu.

Anahtar Kelimeler, Halk Haçlıları, Clermont Konsili, Pierre L'ermite, Meteliksiz Gaiter, Dragon Savaşı.

Abstract: The Crusades started as a result of Aleksios I, Emperor of Byzantine seeking help from Pope Urbanus II to banish Turks from Anatolia. The Pope initiated a wide military plan while using Aleksios's demand of military assistance for Europe's interest. This military movement, which started in 1096 and lasted approximately for 2 centuries, was approved broadly in Europe by showing religious sentiments on its foreground. This study focuses on the first of the Crusades, People's Crusade. At the first stage, emerging of idea of the crusade and how this idea spread in Europe through Pope Urbanus II's call are approached. Then, Eastern operations of the People's Crusade, which gathered under leadership of Pierre L'ermite and which resembled an undisciplined and unorganized group rather than an army, and their actions in the area are analyzed. After mentioning that the People's Crusades reached borders of Anatolian Seljuks and that almost all of them were perished by Kılıç Arslan's forces, consequences of this movement are examined. Finally, how the People's Crusade contributed to the next crusade, known as the First Crusade, to succeed substantially is discussed in the study.

Key Words, People's Crusade, Council of Clermont, Pierre L'ermite, Walter the Penniles, Dragon Warrior.

* Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Anabilim Dalı Doktora öğrencisi, muratakyol38@hotmail.com.

Giriş

Haçlı seferleri, 1096 yılında başlayan ve 1291 yılında Latin Hıristiyanlar'ın Doğu'daki son merkezleri olan Akka'dan çıkarılmasına kadar yaklaşık iki yüzyıl devam eden, Avrupa'nın doğuya yönelik askerî harekâtının genel adıdır.¹

Avrupa'da Haçlı Seferleri düşüncesinin oluşmasında, Bizans İmparatoru I. Aleksios'un Türklere karşı Papa II. Urbanus'tan yardım istemesi etkili oldu. 1086 yılında Anadolu Selçuklu Sultanı Süleyman Şah'ın ölümü Anadolu'da hâkimiyetin bölünmesine neden olurken buna 1092 yılında Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'ın vefatı ve ardından gelen taht mücadeleleri eklendi. Bizans imparatoru Türklerin içinde bulunduğu bu kötü koşullarda, güçlü ordularla yapılacak birkaç sefer neticesinde Anadolu'daki Türk kudretini tamamen kıracağını düşündü.² Ancak imparatorun bunu gerçekleştirebilecek yeterlilikte askeri gücü olmaması, onu Avrupa'dan yardım istemeye itti. I. Aleksios 1089 tarihinde Papa Urbanus'un başkanlığında toplanan Melfi Konsili'ne elçiler göndererek Türklere karşı Batı'dan ücretli asker yardımı talebinde³ bulundu⁴. Bizans'tan gelen bu yardım talebi papalık tarafından olumlu karşılanırken Papa II. Urbanus da bu durumu Avrupa'nın yararına kullanmayı planladı. O, bu sebeple Bizans'a ücretli askerler göndermek yerine, büyük haçlı orduları göndermeyi tercih etti.⁵

Papa II. Urbanus Bizans'a askeri yardım yapma düşüncesini hayata geçirmek ve Avrupa'da bu düşüncenin gelişmesini sağlamak amacıyla harekete geçti. O, 18-28 Kasım 1095 tarihleri arasında Clermont'ta Batı Avrupa'nın 300⁶ seçkin din adamının katıldığı bir Konsil tertip etti.⁷ Papa II. Urbanus, Clermont Konsilinde 27 Kasım

1 Işın Demirkent, "Haçlılar", *DİA*, XIV, İstanbul, 1996, 525

2 Anonim, Haçlı Tarihi, Çeviren, Engin Ayan, İstanbul, 2013, 31; Demirkent, 1996, 526

3 Bu, Bizans'ın Avrupa'dan istediği ilk yardım talebi değildi. Daha önce de Bizans İmparatoru VII. Mihail (1071-1078). O zamana kadar Hıristiyanlığın doğu sınırını koruma görevini üstlenmiş olan imparatorluğun askeri bakımdan düşüğü zaaflı gidermek üzere papalık aracılığıyla Avrupa'dan Türkler'e karşı ücretli asker yardımı istemekteydi. Esasen papalık da bir süreden beri Bizans'ın Anadolu'daki Türk ilerleyişini durduramamasından endişe duyuyordu. Bu sebeple Papa VII. Gregorius imparatorun askeri yardım çağrısını olumlu karşıladı, ancak yardım gerçekleştirilemedi.(bkz, Demirkent, 1996, 526; Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, I. Baskı, İstanbul 1997, 2)

4 V. Gordlevski, Anadolu Selçuklu Devleti, Çeviren, Azer Yaran, Ankara 1988, 42; Demirkent, 1997, 3; Işın Demirkent, Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan, TTK, Ankara, 1996a, 25

5 Ebru Altan, İkinci Haçlı Seferi (1147- 1148), TTK, Ankara, 2003, 1

6 Bu konsile katılan din adamlarının sayısı hakkında farklı görüşler mevcuttur. Ahmet Refik Altınay, bu mecliste 14 başpiskopos, 25 piskopos, 400'den ziyade rahibin hazır bulunduğunu ifade etmektedir (Ahmet Refik Altınay, Haçlılar 1095-1291, İstanbul, 2007, 34-35). Fulcherius Carnotensis ise bu konsile katılan din adamlarının sayısını 310 olarak vermektedir.(Fulcherius Carnotensis, Kutsal Toprakları Kurtarmak Kudüs Seferi, Çeviren, İlcan Bihter Barlas, İstanbul, 2009, 46)

7 Kemâlüddîn İbnü'l-Adîm, Zübdetü'l-Halep min Târîhi Halep'de Selçuklular, Seçme Tercüme ve Değerlendirme, Ali Sevim, Ankara, 2014, 84; Altınay, 2007, 34-35; Demirkent, 1997, 5. Papa Urbanus'un Clermont Konsili'ni organize etmesinin nedeni olarak, Ahmet Refik Altınay papanın Fransa kilisesini ıslah etmek, zevcesini almakla ısrar eden Kral Filip'i mahkûm etmek istemesi olarak göstermektedir (Altınay, 2007, 34). Fulcherius Carnotensis ise Urbanus'un Roma topraklarının iç kısımlarının Türkler tarafından fethedildiğini ve Hıristiyanlara zulmedildiği haberlerini alması üzerine bu toplantıyı tertip ettiğini ifade etmektedir (bakınız, Fulcherius Carnotensis, 2009, 46)

1095 Salı günü açık hava toplantısında halka hitaben bir konuşma yaptı. Papa bu konuşmasında İncil'den bölümler okuyarak kendisini dinleyen kalabalığın dini duygularını harekete geçirdi. Konuşmasına nasihatlerde bulunarak devam etti ve sahip olduğu toprakların bir kısmında düzenin bozulduğundan, Hıristiyanların içinde bulunduğu bu kötü duruma da onların günahlarının sebep olduğundan bahsetti. Ayrıca halkın kiliseye olan bağlılığının sürmesi yönünde telkinlerde bulundu⁸. Papa bundan sonra konuşmasında Batı Hıristiyanlar'ına Doğu'daki din kardeşlerinin Türklerin elinde baskı ve zulüm gördüklerini, onlara yardım etmenin çok şerefli bir görev olduğunu, bu göreve katılanların günahlarının affedileceğini belirterek kendisini dinleyen kalabalığı Haçlı Seferleri'ne katılma çağrısında bulundu.⁹ Papa II. Urbanus bu Haçlı Seferi'nin aynı zamanda bir hac yolculuğu olacağını, bu sefere katılanların mallarının kilise tarafından korunacağını vaat ederek halkı bu sefere katılmaya teşvik etti.¹⁰ Papanın bu çağrısı halk tarafından coşkuyla karşılandı ve fiili olarak Haçlı Seferleri başladı. Bu sefere katılmaya karar verenlerin Haçlı yemini etmeleri ve üzerlerinde Haç işareti taşımaları kararlaştırıldı. Ayrıca Haç'ı kabul edenler Kudüs'e gitmeyi kabul etmiş oluyorlardı. Bu sebeple yemin ettiği halde, Kudüs'e kadar gitmeyip yoldan geri dönenler veya sefere çıkmayanların aforoz edileceği de ilan edildi. Bu büyük hac yolculuğu için Meryem'in göğe uçuş günü olan 15 Ağustos 1096 tarihi hareket günü olarak kararlaştırıldı.¹¹

Haçlı seferleri hareketi Papa II. Urbanus'un dini vaazlarının gölgesinde aslında Bizans'a askeri yardım yapma düşüncesinden başka bir şey değildi. Papa, Bizans İmparatoru Aleksios'un istediği askeri yardıma olumlu yanıt vererek bir yandan kendi hâkimiyetini Doğu Roma yönünde genişletmeyi arzu ederken¹² öte yandan da Avrupa'da uzun zamandan beri süre gelen toplumsal şiddeti doğuya kanalize etmek istiyordu. Nitekim O, Clermont Konsili'nde yaptığı konuşmasında da bu duruma değinerek hâkimiyeti altındaki eyaletlerde düzenin bozulduğunu, toplumda huzur ve güvenin kalmadığını belirtmişti.¹³

Papa II. Urbanus, Haçlı çağrısını duyurmak üzere Fransa, Almanya, İtalya ve diğer ülkelerde piskoposlar, papazlar ve köy köy dolaşan vâizler görevlendirdi.¹⁴ Kısa sürede onun sözleri tüm Avrupa'ya yayılırken, yoksulluk içinde kıvranan Avrupa toplumunda da geniş kabul gördü.

Haçlı Seferi çağrısının Avrupa toplumunda coşkuyla karşılanmasında dini sebeplerden ziyade, bu dönem Avrupa'nın içinde bulunduğu sosyal ve kötü ekonomik

8 Ayrıntılı bilgi için bakınız, Fulcherius Carnotensis, 2009, 47-49

9 Demirkent, 1997, 5; Demirkent, 1996, 526; Fulcherius Carnotensis, 2009, 50-52

10 Demirkent, 1997, 5

11 Demirkent, 1997, 8-9

12 George Ostrogosky, Bizans Devleti Tarihi, Çeviren, Fikret Işıltan, Ankara, 1995, 334

13 Ayrıntılı bilgi için bakınız, Fulcherius Carnotensis, 2009, 49-50.

14 Demirkent, 1997, 11.

şartlar etkili oldu. Avrupa nüfusu hızla artmaktaydı. Buna karşılık 1094 yılındaki sel ve salgın hastalıklarının ertesi yıl kuraklık ve açlık felaketleri izlemiştir. Haçlı Seferi vaazlarının verildiği bu dönemde, kuraklık yüzünden hasat çok kötüydü ve tarımda büyük bir çöküntü yaşanmaktaydı¹⁵. İncil’de yazılı “*sokaklarında süt ve bal akan*” Kudüs topraklarına yerleşmek efsanesi, yani zengin bir toprağa sahip olmak arzusu köylüler ve ufak alanları paylaşan ailelerin fertleri için çok çekici bir hayaldir.¹⁶

Meteliksiz Gauiter’in Ordusu ve İlk Haçlı Kafilesi

Pierre’in etrafında toplanan bu disiplinsiz ve silahsız güruh, Papa II. Urbanus’un Doğu’ya hareket tarihi olarak belirlediği 15 Ağustos 1096 gününü beklemeden harekete geçti. Hatta birkaç bin kişiden oluşan bir Fransız birlik Meteliksiz Gauiter’in kumandasında Paskalya’dan hemen sonra yola koyuldu. Halk Haçlı ordusunun ilk kafilesini oluşturan bu birlik, Ren ve Tuna nehirleri boyunca ilerleyerek 8 Mayıs’da Macaristan’ın kuzey sınırına ulaştı. Macaristan’ı sorunsuz bir şekilde geçen bu birlik Mayıs ayı sonlarına doğru Bizans’ın sınır şehri olan Belgrat’a geldi.¹⁷

İmparatorluk yetkilileri Haçlıların bu kadar erken geleceğini tahmin etmiyordu. Üstelik Belgrat’ın yerel valisi bu konuda merkezden herhangi bir talimat da almamıştı. Durumu İstanbul’a bildiren vali, disiplinsiz bu Haçlı kafilesini sorunsuz bir şekilde Belgrat’tan geçirmek için kontrol altında tutmaya çalıştı. Bu sırada Gauiter, validen yanında bulunanlar için yiyecek, içecek talebinde bulundu. Mahsulün henüz toplanmamış olması ve garnizonda da artmış iase maddesi bulunmaması nedeniyle Gauiter’n bu isteği vali tarafından tam olarak giderilemedi. Bu sebeple Haçlılar bir süre sonra etrafı yağmalamaya başladı. Haçlıların bu yağma girişimine Bizans kuvvetleri müdahale etmek zorunda kaldı. İki tarafı karşı karşıya getiren çarpışmada Gauiter’in adamlarından birçoğu öldü, bir kısmı da bir kilisede diri diri yakıldı. Tüm bu sorunların üzerine bir de Gauiter’n adamlarından geride kalmış bir kaç kişi¹⁸ Semlin’de bir Pazar yerini basmak suretiyle olay çıkardı. Macarlar bunları yakalayarak silahlarını ve elbiselerini almak suretiyle cezalandırdılar ve çıplak bir vaziyette Belgrat’a gönderdiler¹⁹. Tüm bu gelişmeler yaşanırken, Haçlıların gelmekte olduğu haberi Bizans’a ulaştı. İmparator, Gauiter ve adamlarının askeri bir birlik gözetiminde İstanbul’a ulaşmasını emretti. Gauiter imparatorun sağladığı askeri birlik yardımıyla 1096 yılının Temmuz ayında İstanbul’a geldi.²⁰

15 Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi (Birinci haçlı seferi ve Kudüs krallığının kuruluşu), I. Çeviren, Fikret Işıltan, TTK, Ankara 1986, 90.

16 Demirkent, 1997, 8.

17 Runciman, 1986, 96; Demirkent, 1997, 12-13.

18 Runciman, bunların on altı kişi olduğunu ifade eder. (bakınız, Runciman, 1986, 96)

19 Runciman, 1986, 96; Demirkent, 1997, 12-13.

20 Runciman, 1986, 97; Demirkent, 1997, 13; Şerif Baştav, Bizans ve Haçlı Seferleri, Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu, TTK, İstanbul, 1997, 61; David Nicolle, Birinci Haçlı Seferi 1096-99, Çeviren, L. Ece Sakar, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013, 12.

Pierre L'ermite'in Ordusu ve İkinci Haçlı Kafilesi

Pierre L'ermite ve beraberindekiler, Meteliksiz Gauiter'nin kumandasındaki Haçlı kafilesinin yola çıkmasından kısa bir süre²¹ sonra Köln'den yola çıktı. Pierre L'ermite ateşli vaazları sayesinde 20.000²² kişiden müteşekkil bir ordu vücuda getirmeyi başardı. Onun bu Haçlı ordusu aslında disiplinsiz, yarı çıplak ve canından başka kaybedecek hiçbir şeyi olmayan insan yığımından başka bir şey değildi. Pierre L'ermite'in ordusu Fransız, Alman ve İtalyanlardan oluşuyordu²³.

Pierre'nin kumandasındaki Halk Haçlı ordusu ilk olarak Macaristan'a geldi. Burada Macar Kralı Koloman onları hoşgörü ile karşılayıp disiplinli bir şekilde ülkesinden geçmelerine izin verdi. Sorunsuz olarak Macar topraklarını geçen ordu 20 Haziran'da Semlin'e geldiğinde bu durum tersine döndü. Bu kalabalık ordu karşısında endişeye kapılan valinin, onları daha sıkı kontrol altında tutmaya çalışması iki taraf arasında gerginliğe neden oldu. İki taraf arasında vuku bulan bu gerginlik sonunda bir çatışmaya dönüştü ve Haçlılar şehre saldırarak iç kaleyi zapt etmeyi başardı ve 4.000 kadar Macar'ı öldürdü. Bundan sonra Macar Kralı Koloman'ın kendilerinden intikam alacağı korkusuyla hızla Sava Nehri'ni geçtiler.²⁴

Bizans'ın Belgrat valisi Niketas yaklaşmakta olan bu Haçlı ordusunu endişe içinde beklerken bunların sorunsuz bir şekilde şehirden geçmesini sağlamak için uğraştıysa da bu konuda başarılı olamayacağını anladı. Nitekim vali, böyle bir kitleyi kontrol edebilecek askere sahip değildi. Bu sebeple o, eyaletin büyük askeri karargâhı olan Niş'e çekildi. Onun çekilmesiyle korumasız kalan Halk da şehri boşalttı. Haçlılar 26 Haziran'da Belgrat'a girerek boş olan şehri yağmalayıp ateşe verdi²⁵. Buradan hareketle 3 Temmuz'da Niş'e ulaşan Pierre, hemen vali Niketas'a elçiler göndererek erzak talebinde bulundu. Vali bunlara rehineler vermelerine ve mümkün olan en kısa sürede yola devam etmelerine karşılık erzak tedarik edeceğini bildirdi²⁶. Başlangıçta her şey yolunda gitmesine rağmen bir süre sonra Haçlılar yakışıksız davranışlarda bulunmaya başladılar. Hatta içlerinden bir grup şehre saldırdı. Şehir garnizonu bu saldırıyı püskürdükten sonra Haçlıların ikinci kez bu hareketi tekrarlamaları sonucu vali bütün askerlerini Haçlı ordusunun üzerine sevk etti. Meydana gelen çatışmada Haçlı ordusu bozguna uğradı. Haçlılardan pek çok kişi öldürüldü, bir kısmı da esir edildi. Bu olaydan bir gün sonra etrafa dağılmış olan Haçlılar toplanarak yürüyüşlerine devam ettiler. 12 Temmuz'da Sofya'ya varan Pierre'in ordusu buradan itibaren bir

21 Pierre L'ermite Köln'den yola çıktığı tarih olarak 20 Nisan (bakınız, Runciman, 1986, 97) ve 20 Mayıs (bakınız, Demirkent, 1997, 13-14) tarihleri verilmektedir.

22 Runciman, 1986, 97; Demirkent, 1996, 527; Altan, 2003, 1.

23 Azimî, Azimî Tarihi Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler (H. 430-538=1038/39-1143/44), Çeviren, Ali Sevim, Ankara, 2006, 35; Demirkent, 1996a, 26; Altan, 2003, 1.

24 Runciman, 1986, 97-98; Demirkent, 1997, 12-13.

25 Demirkent, 1997, 12-13.

26 Runciman, 1986, 98.

refakat birliğinin gözetiminde Filibe, Edirne üzerinden ilerleyerek 1 Ağustos 1096²⁷ da İstanbul'a ulaştı.²⁸

Halk Haçlı Ordusunun İstanbul'a Gelişi ve Kibotos Karargâhına Yerleşmeleri

Batıdan talep ettiği ücretli askerler yerine, farklı milletlere mensup halk kitleleri ile karşı karşıya kalan²⁹ Bizans başlangıçta ne yapacağını bilemedi. Üstelik Halk Haçlıları yol boyunca taşkınlık ve yağma faaliyetleriyle geçtikleri yerlerde sorun olmaktan başka bir işe yaramamıştı. Tüm bunlara rağmen Bizans İmparatoru Aleksios, İstanbul sınırlarına dayanan bu Halk Haçlılar'ını dostça karşıladı ve onların yol boyunca yaptığı bütün taşkınlıkları da affetti³⁰.

İmparator Aleksios ilk iş olarak Pierre L'ermite ile görüşmek istedi. Saraya davet ettiği Pierre'e para ve çeşitli hediyeler verdi. Ancak imparator onun kumandanlık vasıflarına sahip biri olmadığını, peşinde sürüklediği kalabalığın da Türklere karşı kullanılabilirlikte bir ordu olmadığını kısa sürede fark etti. İstanbul surlarının dışında konaklamaya izin verilen Halk Haçlıları kısa süre sonra yağma ve hırsızlık yapmaya başladı³¹. Bu sırada Meteliksiz Gauiter'n yönetiminde daha önce İstanbul'a ulaşan Haçlılar da Pierre'nin ordusuna katıldı³². İstanbul'un güvenliğini tehdit eden bu çapulcu grubun bir an önce şehrin çevresinden uzaklaştırılması lüzumu hissedildi. İmparator Aleksios 6 Ağustos'ta bunları boğazın karşı yakasına geçirmek suretiyle başkentten uzaklaştırdı. Marmara sahili boyunca taşkınlıklarına devam ederek ilerleyen³³ Haçlılar ilk olarak İzmit'e ulaştı. Burada aralarında çıkan bir tartışmayla Almanlar ve İtalyanlar Pierre L'ermite'in idaresini terk ederek Rinaldo adında bir İtalyanı kendilerine reis seçtiler. Ordunun her iki grubu da buradan hareketle İmparator Aleksios'un kendileri için belirlediği Kibotos³⁴ karargâhına geldiler.³⁵

Halk Haçlı Ordusunun Anadolu'daki İlk Faaliyetleri

İmparator Aleksios, Pierre ve beraberindekilere Kontların liderliğinde gelmekte olan Haçlı ordusunu beklemelerini tavsiye etti³⁶. Fakat söz dinlemeyen bu Haçlı

27 Ostrogosky, 1995, 335; Demirkent, 1996, 527; Demirkent, 1996a, 26; Demirkent, 1997, 15; Nicolle, 2013, 12.

28 Runciman, 1986, 99; Demirkent, 1997, 13.

29 Demirkent, 1997, 10.

30 Runciman, 1986, 100.

31 Ostrogosky, 1995, 335; Demirkent, 1996, 527; Demirkent, 1997, 15; Cesile Morrisson, Haçlılar, Çeviren, Nermine Acar, Dost Kitapevi Yayınları, Ankara 2005, 29.

32 Runciman, 1986, 100.

33 Işın Demirkent Halk Haçlıları'nın Marmara sahili ve İzmit körfezi boyunca yerli Hıristiyan halka zarar verdiklerini, aynı dinden olmalarına rağmen her bakımdan ayrı olan yerli halkın mallarına canlarına kast ettiğini ve hatta kiliselerini kundakladıklarını ifade etmektedir. (bakınız, Demirkent, 1997, 15-16)

34 Bizanslılar tarafından Kibotos, Haçlılarca Civetot olarak adlandırılan ve Aleksios tarafından, kendi İngiliz kökenli ücretli askerleri için Helenopolis (Yalova) yakınında inşa ettirilmiş müstahkem karargâhtır. (bakınız, Runciman, 1986, 100; Hold, 1999, 20)

35 Runciman, 1986, 100; Demirkent, 1997, 15-16.

36 Anna Komnena, 1996, 306-307; Runciman, 1986, 100; Demirkent, 1997, 15-16.

ordusu imparatorun tavsiyesine uymadı. Onlar, Kibotos'a geldikten kısa bir süre sonra etrafı yağmalamaya, kadın, çocuk demeden halkı öldürmeye başladı. Anna Komnena eserinde “*ana kucağındaki süt bebeklerini ya sakat ettiler ya da şişlere takıp ateşte kızarttılar; yaşı ileri insanları ise, her çeşit işkenceden geçirdiler.*”³⁷ diyerek Haçlıların yaptıkları kıyımı tasvir etmektedir.

Pierre L'ermite beraberindeki Halk Haçlılarının yaptıklarına üzülmese rağmen, onları bundan alıkoyamadı³⁸. Öyle anlaşılıyor ki Pierre, artık söz dinlemez bu çapulcu topluluk üzerinde yeterince etkili değildir. Nitekim Runciman da bu süreçte Pierre'nin Halk Haçlı ordusu üzerindeki otoritesinin zayıfladığını belirtmektedir.³⁹ Savunmasız insanlara karşı elde ettikleri başarılar Haçlıların cüretini artırdı. Onlar artık daha büyük gruplar halinde Türkiye Selçuklu arazilerine doğru akınlar yapmaya başladı. Hatta bir Fransız grup⁴⁰ Eylül ayında Türkiye Selçuklularının başkenti İznik yakınlarına kadar sokulup etrafı yağmaladı. Fransızlar'ın bu yağma hareketinden bol ganimetle karargâha dönmeleri ve ellerindeki malları satarak zenginleşmeleri Almanlar'ın kıskançlığına sebep oldu⁴¹.

Eylül ayının sonlarına doğru aralarında papaz ve piskoposların olduğu 6.000 kişilik bir Alman grubu Rinaldo'nun önderliğinde harekete geçti. Türkiye Selçuklu topraklarına yönelik akınlara başlayan bu grup, yolları üzerinde buldukları her şeyi yağmaladı. İleri harekâtına devam eden Almanlar bir süre sonra İznik civarında Kserigordon adında bir kaleyi almayı da başardı.⁴² Bir tepe üzerinde bulunan Kserigordon Kalesi, her türlü yiyecek maddesi ile dolu olduğu için Almanlar civara yapacakları seferler için burasını bir üs olarak kullanmayı planladı. Ancak durum Almanlar'ın umduğundan farklı gelişti. Şimdiye kadar savunmasız halkla karşılaşan, her türlü yağma ve katliamı yapan bu çapulcu halk yığınları artık Türkiye Selçuklu Sultanı Kılıç Arslan⁴³ ile mücadele etmek zorunda kalacaktı.

Kılıç Arslan Haçlılar'ın Kserigordon kalesini zapt ettiği haberini alır almaz, bu yöne bir birlik sevk etti. Selçuklu askerleri 29 Eylül günü kale önüne geldi, burada Rinaldo'nun pusu kurarak yaptığı taarruzu püskürttüktan sonra kalenin su ihtiyacının sağlandığı kuyuyu ve vadiden gelen suyu zapt etmek⁴⁴ suretiyle kale içindeki Haçlıları susuz bıraktı. Susuzluk Almanlar'ı kısa sürede zor duruma düşürdü. Susuzluktan toprağın neminden medet umdular, hayvanlarını kesmek suretiyle da-

37 Anna Komnena, 1996, 306-307.

38 Demirkent, 1997, 15-16.

39 Runciman, 1986, 100.

40 Işın Demirkent bu Fransız grubunun 1000 kişi olduğunu belirtir. (bakınız, Demirkent, 1997, 15-16)

41 Anna Komnena, 1996, 306-307; Runciman, 1986, 101; Demirkent, 1997, 15-16.

42 Runciman, 1986, 101; Demirkent, 1996, 527-528; Demirkent, 1996a, 26-27; Demirkent, 1997, 15-16.

43 Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurucusu Süleyman Şah'ın oğludur. 1092-1107 Anadolu Selçuklu sultanı olarak hüküm sürmüştür. (bakınız, Işın Demirkent, “Kılıçarslan I” DİA, XXV, İstanbul, 2002, 396)

44 Kserigordon kalesinin su ihtiyacı kale surlarının dışında kalan bir kuyudan ve kale yakınlarında bir vadiye bulunan kaynaktan sağlanıyordu. (bakınız, Runciman, 1986, 101; Demirkent, 1996a, 26-27)

marlarındaki kanı içtiler ve hatta birbirlerinin idrarlarını içtiler. Piskoposların ve papazların teselli ve cesaret veren vaazlarına rağmen, sekiz gün süren öldürücü susuzluktan sonra Haçlıların reisi Rinaldo teslim olmaya karar verdi. 6 Ekim günü dinini inkâr ettiği takdirde hayatta kalacağına dair söz aldıktan sonra kale kapılarını Selçuklu askerlerine açtı. Dinini inkâr etmeyenler Selçuklu askerleri tarafından kılıçtan geçirilirken, Rinaldo gibi dinini inkâr edenler esir edildi.⁴⁵

Dragon Savaşı ve Halk Haçlıları'nın İmhası

Selçuklu Sultanı Kılıç Aslan sınırlarına tecavüz eden Halk Haçlılarını Kserigordon'da etkisiz hale getirdi. Olayların gelişim seyrinden anlaşıldığı üzere Sultan, Haçlıların bu hareketlerine devam edeceğine, bu yüzden onların tamamen imha edilmesine kanaat getirmiş olmalıdır. Nitekim Kılıç Arslan Bizans'ın Türkleri Anadolu'dan atmak üzere Batı'dan askeri yardım istediğini ve savaştığı bu guruhun da kendisi için sevk edildiğini biliyordu⁴⁶. O, zaten devletin güvenliğini tehdit eden bu harekete karşı bir takım önlemler de almıştı. Nitekim İbn Kalanisi, Kılıç Arslan'ın Haçlılardan haberdar olur olmaz yeni vergiler koyduğunu, cihat ilan ettiğini ve Haçlılara karşı savaşmak üzere ordusunu güçlendirmek suretiyle bir takım hazırlıklar yaptığını belirtmektedir.⁴⁷

Kılıç Arslan Kserigordon zaferinden sonra Haçlılara son bir darbe vurmak suretiyle onları etkisiz hale getirmeyi planladı. Bu amaçla sultan iki Türk casusunu Kibotos karargâhına göndererek Almanlar'ın Kserigordon'u zapt ettiğini ve hatta İznik'i aldıklarını, elde ettiği ganimeti pay ettikleri şayiasını yaydı⁴⁸. Kılıç Arslan'ın umduğu gibi bu haber karargâhta büyük heyecan yarattı, Haçlılar derhal İznik yönünde ilerlemeye karar verdi. Ancak bu sırada Almanlar'ın başına gelenlerle ilgili doğru bilgiler karargâha ulaştı. Bu sefer sevinç ve heyecan yerini korkuya bıraktı⁴⁹. Bu sırada ordu üzerindeki otoritesi iyice zayıflamış olan Pierre L'ermite İstanbul'da idi. O, imparatorun maddi yardım talebinde bulunmak ve böylece ordu üzerindeki

45 Runciman, 1986, 101; Demirkent, 1996, 527-528; Demirkent, 1996a, 26-27; Demirkent, 1997, 15-16.

46 Azimi, "Rum hükümdarı Aleks (Aleksios Komnenos), Müslümanlara mektup yazıp frankların görüldüğünü bildirdi." diyerek Kılıç Arslan'a Haçlılar'ın geldiğini bizzat Bizans imparatorunun haber verdiğini söylemektedir. (bakınız, Azimi, 2006, 35) Buna karşılık İbn Kalanisi ise 490 Senesi (25 Aralık 1096-14 Aralık 1097) haberlerini verirken; "bu sene sayılamayacak kadar çok Frenk askerinin Kustantiniyye denizi yönünden ortaya çıktıkları haberleri art arda gelmeye başladı. Haberler birbiri ardına geldikçe ve ağızdan ağza etrafa yayıldıkça insanlar huzursuz oldular ve endişeye kapıldılar. Bu haberlerin doğruluğunu öğrenmez öğrenmez toplıkları onlara en yakın olan Melik Davut b. Süleyman b. Kutalmış kuvvet toplamaya başladı." diyerek Kılıç Arslan'ın Haçlılar'ın geldiğinden haberdar olduğunu ifade etmiştir.(bakınız, İbn Kalanisi, Şam Tarihine Zeyl I ve II Haçlı Seferleri Dönemi, Çeviren, Onur Özatağ, İstanbul, 2015, 1) Ancak bu haberin Kılıç Arslan'a etrafa yayılmış söylentiler yoluyla ulaştığını ifade etmiştir. Işın Demirkent ise Kılıç Arslan'ın İstanbul'da adamları olduğunu ve Haçlılarla ilgili bilgiyi onlardan edindiğini ifade etmektedir. (bakınız, Demirkent, 1996a, 28)Bu bilgiyi teyit eder nitelikte Amin Maalouf Kılıç Arslan'ın Bizans ordusunda casuslarının olduğunu ifade etmektedir. (bakınız, Maalouf, 1998, 22)

47 İbn Kalanisi, 2015, 1.

48 Anna Komnena, 1996, 307.

49 Runciman, 1986, 101; Demirkent, 1996a, 27, Demirkent, 1997, 17.

etkisini tekrar kazanmak ümidiyle İstanbul'a gitmişti⁵⁰. Karargâhtaki kumandanların bir kısmı Pierre'nin İstanbul'dan dönüşünün beklenmesini savunuyordu. Ancak ordudaki eğilim hemen harekete geçilmesi ve Kserigordon'un intikamının alınması yönündeydi. Kibotos karargâhında yapılan tartışmalar sonunda Halk Haçlıları düşmanın karşısına çıkmamanın korkaklık ve delilik olduğuna kanaat getirerek 21 Ekim'de gün doğarken harekete geçti. Sayıları 20.000'i bulan Haçlılar geride sadece ihtiyar, kadın, çocuk ve hastaları bıraktı.⁵¹ Haçlı ordusu askeri disiplinden uzak, düzensiz birlikler halinde İznik yönünde⁵² ilerlemeye başladı⁵³.

Haçlıların İznik üzerine harekete geçtiğinden haberdar olan Kılıç Arslan ise kardeşi Davud Kulan Arslan'ın idaresinde bir orduyu Haçlılar'ın üzerine sevk etti.⁵⁴ Selçuklu ordusu İznik'e uzanan yol boyunca tuzaklar hazırlamış olup, Drakon deresi⁵⁵ yakınında pusuya yatarak Haçlılar'ı beklemeye başladı. Haçlılar Dragon vadisine girdiği sırada Selçuklu askerlerinin kurduğu pusuya düştü. Ağaçların arasından Haçlı ordusuna oklar yağdıran Selçuklu askerleri öncelikle atları hedef aldı. Yaralanıp binicilerini üstünden atan atlar zaten düzensiz ve disiplinsiz bir şekilde ilerleyen Haçlı ordusunda kısa sürede kargaşaya neden oldu. Tam bu sırada Selçuklu askerleri hücumla geçti. Türklerin bu ani hücumuna karşılık şövalyeler direnmeye ve savaşmaya çalıştılsa da ordudaki kargaşa ve paniği önleyemediler. Kısa süre sonra Haçlı ordusu dehşet içinde gerisin geri dönerek ordugâha doğru koşmaya başladılar.⁵⁶

Kibotos karargâhında birkaç papaz sabah ayini yapmakla meşgulken, yaşlıların bir kısmı daha uyuyordu. İşte bu sırada Selçuklu askerlerinin önünden kaçan ve korkudan deliye dönmüş Haçlı askerleri karargâha daldı. Peşlerinden de onları takip eden Selçuklu askerleri geldi. Selçuklu ordusu karargâhta önlerine çıkan herkesi kılıçtan geçirdi. Haçlıların bir kısmı ormana kaçarak bir kısmı da deniz kıyısında buldukları eski bir saraya sığınarak canlarını kurtardı Öğlene kadar her şey olup bitti (21 Ekim 1096).⁵⁷ Anna Komnena eserinde *“Türklerin kılıcına o kadar çok sayıda Kelt ve Norman kurban gitmişti ki, her yanda yatıp duran savaşçı cesetleri toplanıp yığıldığında, bundan, koskoca bir yığın demeyeceğim, hatta bir yükselti, hatta bir tepe demeyeceğim, ama pek geniş alana yayılan yüksek dağ benzeri oluşturuldu.”*⁵⁸ ifadesiyle Haçlıların başına gelen felaketi tasvir etmiştir.

50 Runciman, 1986, 102.

51 Runciman, 1986, 102; Demirkent, 1996, 528; Demirkent, 1996a, 27, Demirkent, 1997, 17.

52 Kibotos'dan güneye, İznik'e giden en kısa yol, dağlar arasındaki bu vadi geçiydi. Haçlılar'ın İznik'e doğru takip ettikleri bu güzergâh bugün Altınova, Soğuksu, Yalakdere üzerinden Boyalca'da İznik Gölü kıyısına ulaşan yol olmalıdır. (bakınız, Demirkent, 1997, 17-18)

53 Anna Komnena, 1996, 307.

54 İbnü'l-Adîm, 2014, 85.

55 Haçlılar'ın ordugâhından yaklaşık beş kilometre uzaklıkta İznik'e giden yol üzerinde bulunan bu yer dar ve ormanlık bir alandır. (bakınız, Runciman, 1986, 102)

56 Runciman, 1986, 102; Demirkent, 1996a, 27-28; Demirkent, 1997, 17-18.

57 Runciman, 1986, 102; Demirkent, 1996a, 27-28; Demirkent, 1997, 17-18.

58 Anna Komnena, 1996, 307.

Bizans imparatoru Aleksios Halk Haçlıları'nın başına gelenleri öğrenir öğrenmez hayatta kalanları kurtarmak için Konstantinos Euphorbenos kumandasında gemiler gönderdi⁵⁹. Hayatta kalan Haçlılar gelen bu Bizans filosuyla İstanbul'a gitti ve ellerinden silahları alındıktan sonra, Avrupa'dan gelen büyük orduları beklemek üzere yeniden surlar dışına yerleştirildi.⁶⁰ Selçuklu askerleri ise Bizans filosunun yaklaştığını görünce İznik'e çekildi.⁶¹ Böylece Pierre L'ermite'nin liderliğinde başlayan Halk Haçlı seferi son buldu.

Sonuç

1095 yılında Clermont'ta düzenlenen konsilde Papa II. Urbanus'un çağrısı ile başlayan Haçlı seferlerinin ilkinin Halk Haçlı seferi teşkil eder. Çoğunluğunu köylülerin ve yoksulların oluşturduğu bu ordu Kudüs'ü Müslümanların elinden kurtarmak ve doğudaki din kardeşlerine yardım götürmek sloganıyla keşiş Pierre L'ermite'nin etrafında toplandı. Keşiş Pierre'nin önderliğinde sonunu bilmedikleri bir yolculuğa çıkan ve sefil görüntüleriyle Batı'nın içinde bulunduğu vahim durumu gözler önüne seren Halk Haçlıları aslında Doğu'nun zenginliklerine ulaşmak amacıyla başka bir şey gütmüyordu.

1096 yılının Ağustos ayında İstanbul'a ulaşmayı başaran Halk Haçlı ordusu, bir süre sonra Bizans Devleti'nin güvenliği açısından sorun teşkil ettiği için İmparator Aleksios tarafından Anadolu yakasına geçirildi. Burada Halk Haçlılarının neredeyse tamamına yakını Anadolu Selçuklu Sultanı Kılıç Arslan'ın kuvvetleri tarafından imha edildi. Böylece Pierre L'ermite liderliğindeki Halk Haçlı Seferi son bulmuş oldu.

Sonuç olarak binlerce insanın hayatına mal olan Halk Haçlı Seferi, yalnızca dini motivasyon ile Kudüs yolunun açılmayacağını göstermiştir.⁶² Öte yandan Sultan Kılıç Arslan sınırlarının hemen ötesindeki tehlikeye zamanında müdahale etmek suretiyle ülkesini büyük bir tehlikeden kurtarmıştır.

59 Anna Komnena, 1996, 307.

60 Demirkent, 1997, 17-18.

61 Anna Komnena, 1996, 307.

62 Runciman, 1986, 103.

KAYNAKLAR

- ANONİM, Haçlı Tarihi, Çeviren, Engin Ayan, İstanbul, 2013.
- ALTAN Ebru, İkinci Haçlı Seferi (1147-1148), TTK, Ankara, 2003.
- ALTINAY Ahmet Refik, Haçlılar 1095-1291, İstanbul, 2007.
- ATÇEKEN Zeki, BEDİRHAN Yaşar, Malazgirt'ten Vatana Anadolu Selçuklu Devleti, Konya, 2004.
- AZİMİ, Azimi Tarihi Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler (H. 430-538=1038/39-1143/44), Çeviren, Ali Sevim, Ankara, 2006.
- BAŞTAV Şerif, Bizans ve Haçlı Seferleri, Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu, TTK, İstanbul, 23-25 Haziran 1997, 57-64.
- DEMİRKENT Işın, "Haçlılar", DİA, XIV, İstanbul, 1996, 525-546.
- _____, Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan, TTK, Ankara, 1996a
- _____, Haçlı Seferleri, İstanbul, 1997.
- _____, "Kılıç Arslan I", DİA, XXV, İstanbul, 2002, 396-399.
- FULCHERİUS CARNOTENSİZ, Kutsal Toprakları Kurtarmak Kudüs Seferi, Çeviren, İlcan Bihter Barlas, İstanbul, 2009.
- GORDLEVSKİ V., Anadolu Selçuklu Devleti, Çeviren, Azer Yaran, Ankara, 1988
- HOLD P. M., Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu, Çeviren, Özden Arıkan, İstanbul, 1999.
- İBNÜ'L-ADİM Kemâlüddin, Zübdetü'l-Haleb Min Tarihi Haleb'de Selçuklular, Seçme, Tercüme ve Değerlendirme, Ali Sevim, Ankara 2014.
- İBN KALANİSİ, Şam Tarihine Zeyl I. ve II. Haçlı Seferleri Dönemi, Çeviren, Özatağ, İstanbul, 2015.
- KOMNENA Anna, Alexiad, (Anadolu ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexsios Komnenos Dönemi) Malazgirt'ten Sonrası, Çeviren, Bilge Umar, İstanbul, 1996.
- MAALOUF Amin, Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri, Çeviren, Mehmet Ali Kılıçbay, İstanbul, 1998.

MORRİSSON Cesile, Haçlılar, Çeviren, Nermin Acar, Ankara, 2005.

NİCOLLE David, Birinci Haçlı Seferi 1096-99, Çeviren, L. Ece Sakar, İstanbul, 2013.

OSTROGOSKY George, Bizans Devleti Tarihi, Çeviren, Fikret Işıltan, Ankara, 1995.

RUNCİMAN, Steven, Haçlı Devletleri Tarihi (Birinci haçlı seferi ve Kudüs krallığının kuruluşu), I, Çeviren, Fikret Işıltan, Ankara, 1986.